

ЗА ЛЕГИТИМНОСТТА НА НАУЧНИТЕ ЖУРИТА

Тодор ПЕЕВ

Резюме. Приложението на Закона за развитието на академичния състав (2010) доведе до значително увеличаване на доцентите и професорите в българските висши училища и научни организации. Липсата на действителен контрол при осъществяването на предвидените в закона хабилитационни процедури е причина за допусканите многобройни нарушения, които се отразяват върху качеството на готвените академични кадри. Един пример за грубо отклонение от критериите за научност, липса на научна компетентност в избраното научно жури и компрометирано, но „успешно“ присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в едно висше училище е разгледан в настоящата статия.

Keywords: science legislation, defects, scientific jury, lack of control

Законът

През 2010 г. бе приет Законът за развитие на академичния състав на Република България, ЗРАСРБ (ДВ, бр. 38/21.05.2010 г.).¹⁾ С него бе прекратена дейността на Специализираните научни съвети (СНС) и Комисиите към Висшата атестационна комисия (ВАК). Те бяха заменени с Научни журита (НЖ) – пет членни за образователната и научна степен доктор и седем членни за степента доктор на науките и академичните длъжности доцент и професор.

Така ограниченият брой СНС бе заменен с неограничен брой НЖ. Съставът на НЖ се определят със заповед на Ректора (Чл. 4(2)) по утвърден от Факултетните или Научни съвети предложения на първичните звена (Чл. 4(1)).

Колко са докторите, докторите на науките и хабилитираните в страната ни по този Закон не се знае. Но за ръста на хората с научни степени и заемащи академични длъжности (преди бяха звания) може да се добие представа от Таблица 1.

Таблица 1. Темпо на академичния растеж²⁾

Избрани	Към 6.02.2012 г.	Към 20.11.2013 г.	Към 31.12.2014 г.
Доктор	228	1717 (1489)	3591 (1874)
Доктор на науките	24	118 (94)	215 (97)
Главни асистенти	93	354 (261)	800 (446)
Доцент	308	824 (516)	1750 (926)
Професор	270	733 (463)	1414 (687)

В скоби са новоизбраните в съответната година. Няма данни за следващите години

Една твърде неточна графична екстраполация на данните от Таблица 1, без да се отчита броя до 2010 година, показва, че в началото на 2017 година ще има още 8900 доктори, 800 доктори на науките, 2000 главни асистенти, 4400 доценти и 3400 професори; с приближение, разбира се. Дали числата са верни, могат да кажат от Националния център за информация и документация или Националния статистически институт.

Такова нарастване в „аритметико-геометрична” прогресия би могло да доведе до предефиниране на един от законите на диалектиката, а именно, че „Количествените натрупвания дали не водят до НЕкачествени промени”.

Контролът върху „откритите и неприключили процедури” е възложен на Министъра на Министерството на образованието и науката (МОН) (Чл.30(1)). Законен е въпросът: „Защо не и на приключилите процедури?”. Ако академичните длъжности се утвърждават от факултетните съвети (Чл. 27а(1)), то степените доктор и доктор на науките се придобиват от деня на защитата на дисертационния труд (Чл. 11(4) и Чл. 13(1)).

Съгласно Чл. 32 „Всички актове могат да се обжалват пред съда”. Да! Но колко продължава едно такова дело? И въобще има ли до сега заведено и решено такова?

Един конкретен случай

В светлината на ЗРАСРБ ще бъде направен коментар на един конкретен случай. Той може да бъде наречен „частен”. Но колко са такива „частни” случаи в страната?

Случаят е защитена на 28 април 2017 г. дисертация в един Университет в провинцията. Журито е назначено с Ректорска заповед № 154/15.02.2017 г. Темата е респектираща: „Термодинамични и кинетични параметри на.....”, Направление 4.2 Химически науки, Докторска програма Физикохимия.

От колегиалност и запазване авторитета на Университета, известни от обявяването в Интернет на 4.04.2017 г., ще боравим само с инициали: докторант ИП, жури – проф. д-р МЗ, и доценти: дн КМ, д-р ДД (председател), д-р СЖ, д-р КГ.

Журиго

Съгласно чл. 31(1) от ЗРАСРБ, журиго е от „хабилитирани лица в съответната научна област...”. Докторската програма предполага НЖ да е съставено от физикохимици. Определено считаме, че това условие не е спазено.

Конкретно: ДД – Катедра по физикохимия. Научни интереси: статистическа термодинамика, теория на полимерите, компютърни симулации. Като научен ръководител и съавтор на 3 публикации по право е член на журито. Съвместяването, обаче, на длъжността **председател на НЖ – научен ръководител – съавтор** буди недоумение и подозрение.

МЗ – Катедра по технологии. Интереси: Анализи на липидни вещества в храните, биологично активни вещества, растителни масла, животински мазнини.

КМ – Технологична катедра. Интереси. Технологии за преработка на ягодоплодни, копигментационни взаимодействия. Съавтор на 3 статии по дисертацията и рецензент. Уникална възможност за „саморецензиране”. Нарушение на параграф 1.3 от Допълнителните разпоредби на Закона поради наличие на „частни интереси” от „нематериален характер”. Освен това копигментационните взаимодействия между антоциани от ягоди и копигменти (вкл. полифеноли от розов цвят и др.) са изследвани в неговата дисертация за ДН.

СЖ – Катедра неорганична химия. Научни интереси: синтез свойства и структура на селениди; йони във водни разтвори, адсорбция, кинетика на разлагане на твърди вещества.

КГ – Катедра по неорганична химия и методика на обучението по химия. Интереси: комплексни съединения на молибден, ниобий, галий, индий и др.

Известно ни е, че първичното звено на Университета, обявил процедурата, може да разчита на пенсионирани професор (БА) и доцент (НР) по физикохимия. Също, че от Университет с 1 професор и 4 доценти по физикохимия в журито участват технолог и неорганик. Също от Университет с 1 професор и 2 доценти по физикохимия в журито участва неорганик. Не споменаваме за Факултета по химия и фармация на

Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Химико-технологичния и металургичен университет в София и Института по физикохимия при Българската академия на науките.

Едва ли има разумен отговор на въпроса „Защо те не са представени в НЖ?“. Може да се предположи, че на някои е предлагано, но те са отказали, виждайки ниското равнище на дисертационния труд. Остава убеждението, че последното е вярно.

Всичко това поражда съмнения относно компетентността, действията, безпристрасността и решенията на НЖ от Заповед № 154. Това жури не е легитимно да присъжда образователната и научна степен степента доктор по физикохимия.

Някои действия на журито

В книгата „Физиците продължават да се шегуват“ (Стригачев, 1983) може да прочете:

[Н]апълно незапознат с въпроса опонент може да окаже мечешка услуга, като хвали точно онова, което трябва умерено да ругае (с. 234).

Въпреки шеговития тон, в книгата има много поучителни неща. В конкретния случай цитатът в известна степен е приложим.

Има ли примери за „мечешка услуга“ в коментирания случай?

Има ли въобще Автореферат?

Обявеният на 4.04.2017 г.в Интернет Автореферат изненадващо завършва след 32 страници. Ден преди защитата той е *подменен* с друг от 44 страници. В него има дата и място на защитата, изводи. И в двата случая страниците не са номерирани. Не може да се посочи мястото на недостатъците.

Не може да се приеме, както са твърди от двамата рецензенти, че Авторефератът отразява съдържанието на дисертацията. Странно, единият го нарича „*представеният вариант на автореферат*”. Авторите на становищата подминават този факт с мълчание. Реално Автореферат, даващ представа за физикохимичната страна на дисертацията, няма. Физикохимията не е разказвателен предмет. Представеното не дава никаква представа за химията на процесите (няма нито една химична формула и химична реакция), за термодинамичните изследвания (нито една термодинамична зависимост), за кинетичните изследвания (нито една кинетична крива, зависимост, пресмятания). 14-15 еднотипни фигури „абсорбция/дължина на вълната“ биха могли да бъдат точки от измервания при λ_{\max} , а не за целия вълнов диапазон. Към тях незнайно как и защо са поставени стойности на ΔG . Както и ред повтарящи се коментари. Остава впечатлението за лабораторно упражнение по спектрофотометрия

Липсата на Автореферат е *наказуемо нарушение* от юридическа гледна точка. Както и самопризнание, че каченият в Интернет материал е нереален.

За научните приноси

Първият принос в дисертацията, според Автореферата, е:

[O]пределените равновесни константи и термодинамични параметри (енергия на Гибс, енталпия и ентропия) на копигментационните взаимодействия между антоциани от ягоди и полифеноли под формата на индивидуални съединения (кверцетин, хлорогенова киселина и кафеена киселина) или екстракт от розов цвят, представляват научен принос обогатяване на съществуващите знания.

Необяснимо е как докторант с 4 годишен стаж („ИД постъпи на работа като асистент по физикохимия и колоидна химия преди 4 години” (ДД) и четирима членове на журито (единият лектор по физикохимия) мислят, че това е „научен принос”? Как може да бъде считано за принос нещо, което противно на термодинамиката е считано за параметър?

В редица таблици ΔG , ΔH и ΔS са наречени „термодинамични параметри”. Това е абсолютно недопустимо тъй като G , H и S са функции на състоянието. А Δ -величините имат друг физически смисъл - афинитет, топлинен ефект -далече от „параметри”. Дразни терминът „Гибсова енергия” вместо енергия на Гибс. Проблемът е друг. Изследвани са процеси в разтвори. За изохорно-изотермични процеси е валидна функцията на състоянието *енергия на Хелмхолц* (F , ΔF). Това е премълчано.

Нима не се знае, че термодинамични параметри на състоянието са величини, които непосредствено се измерват опитно! Или „принос” е, че според дисертацията опитно се определят функциите на състоянието. Погрешни представи!

За процедурата

До Декана на факултета и председателя на НЖ бе изпратено Мнение на една Катедра по физикохимия (Вх № 1399/25.04.2017) и писмо до Ректора на Университета (Вх. № 1411/26.04.2017). Те не са били прочетени на заседанието по време на защитата. Академичната етика изискваше те да бъдат отчетени. ,

Факт е, че подмяната на Автореферата е направена след получаването на Мнението.

Из рецензията и становищата

Относно съавторството и индивидуалния принос: Трима членове на журито наблягат на „първи автор”. КГ определя докторанта като

„кореспондиращ автор в две от тях (публикации)”. Неясен е вложеният смисъл в това. Дали автор, намиращ се в писмовна връзка с други? Не се отбелязва, че в три от работите съавторите са пет и какъв е индивидуалният принос на всеки един от тях. Както бе отбелязано по-горе, КМ (с дисертация за ДН близка по тематика на коментиранията), освен съавтор е и рецензент.

[И]П бе зачислена като докторант само три месеца преди отчисляването ѝ с право на защита - формално толкова продължи и моето научно ръководство, макар много преди това да съм следял отблизо работата ѝ.

Къде е логиката в такова зачисляване-отчисляване? Как като е „следял” и за три месеца ръководство ДД се оказва съавтор на три публикации?

В рецензиите и становищата може да се прочете още:

„Установен е типът на фазовия преход в зависимост от условията за копигментация” (никъде в Автореферата не се споменава за фазови преходи). А и фазовият преход е процес без промяна в химичния състав, който няма място при химични реакции.

И още: „...комплекс чрез припокриване на две молекули..” (КМ) – терминът „припокриване” е несвойствен за химията на комплексните съединение. Ако е комплекс, къде са комплексобразувателя и координационните сфери? Дали не е димер или е някакъв тип сандвичева структура.

Из Автореферата

„Бисерите” са много. Могат да бъдат оформени в книга, продължение на книгата „И Менделеев ще заплаче” (Хаджилиев &

Пеев, 2004). Тук ще бъдат дадени няколко, показващи неразбиране, незнание и ниска химическа култура.

„Посочена е молекулна маса $433,2 \text{ g.mol}^{-1}$ ” - не се прави разлика между молекулна маса и молна маса.

“Нарастването на презполовнително време на антоцианите...” – химично съединение няма презполовнително време.

“при охлаждане на системата скоростната константа нараства и презполовнителното време намалява.” – „откритие” против всяка логика.

“Константата k е получена за съответните системи при промяна на концентрацията на копигмента за определено време“ – невярно! Скоростната константа има смисъл на скорост при концентрации равни на единица, а не при променени такива.

За дисертацията

За качествата на дисертацията нека се съди от цитат от становището на СЖ.:

[Н]амирам, обаче, интерпретирането и анализът на тези параметри за недостатъчни. На места намерените стойности са дадени просто като числа, без да се търси някаква научна логика или да се прави и задълбочен анализ, сравнение между отделните системи пигмент-копигмент. Относно структурата и оформлението на дисертационния труд, по мое мнение, дисертантката е би могла още да поработи. Литературният обзор не е достатъчно добре систематизиран (повторения), в изказа на места има неточности, вероятно възникнали от грешен превод, използваните символи за означение на термодинамичните и кинетичните константи някъде са некоректни. Представянето на получените резултати е прекалено обширно, има много повторения и аналогични изследвания, което създава чувство на еднотипност без яснота се

откроява спецификата на съответната система. Забелязват се некоректни означения на графики в дисертационния труд.

Забележките са общи без конкретни примери. Недоумяваща и нелогична е положителната оценка на дисертацията при толкова съществени и уместни негативни констатации. Тук може да се говори за пристрастия.

Една съпоставка с някогашните Специализирани научни съвети (СНС)

СНС се състояха се от около 20 човека в съответната област; дължително с членовете и от други градове. Те избират рецензенти, често нечленове на Съвета, но хора действително компетентни по проблема. При гласуването възможността те да бъдат предварително „обработени“ е практически невъзможна. Коментираната дисертация не би стигнала до СНС. Председателят и секретарят на Съвета биха я върнали. Имаше и практика на *отзиви по авторефератите*. Те се четяха на заседанията на съветите.

Да не забравяме, че имаше и Висша атестационна комиция (ВАК) - още един „филтър“. Имаше и срок за възражения. Обявяването на публична защита ставаше в пресата. Едва ли сега човек ще се рови в десетки сайтове, за да следи какво става в научните среди.

Към решението на НЖ от 28 април 2017 г. би трябвало да се приложи чл. 35(3) от ЗРАСРБ „Отнемането на научна степен и освобождаването от длъжност се извършва от ректора на висшето училище, съответно от ръководителя на научната организация, по предложение на факултетния/научния съвет.“

Дали това ще стане в интерес на Закона, академичната етика и на политиката на Университета за израстване на научни кадри, за очакване е времето да покаже.

БЕЛЕЖКИ

1. <https://www.ncipd.org/images/UserFiles/File/Pravilnik%20NCIPD/ZA%20KON%20za%20razvitiie%20na%20akademichnia%20sastav.pdf>
2. В-к 24 часа, 11.02.2015 г.

ЛИТЕРАТУРА

- Стригачев, А. (съст.). (1983). *Физиците продължават да се шегуват: сборник от забавни епизоди и хуморески из областта на физиката и живота на физиците*. София: Наука и изкуство.
- Хаджи依依依依, В. & Пеев, Т. (2004). *И Менделеев ще заплаче: кандидатстудентски бисери по химия*. Стара Загора: НАПС.

ON LEGITIMATION OF THE SCIENTIFIC JURY

Abstract. The application of the Academic Staff Development Act (2010) has led to a significant increase of the associate professors and professors in the Bulgarian higher schools and scientific organizations. The lack of effective control in the implementation of the habilitation procedures, provided for by the law, is the cause of the numerous abuses committed, which affect the quality of the newly promoted academic staff. An example of a crude deviation from the science criteria, a lack of scientific competence in the chosen scientific jury, and a compromised but successful awarding of the educational and scientific degree "doctor" (PhD) is described and discussed in the present article.

✉ Professor Todor Peev, DSc
Complex Mladost 2, bl. 204/1, Sofia, Bulgaria
E-Mail: to_peek@yahoo.com

© 2017 BJSEP: Author

